

Hans Heybroek, de iepen- expert van Nederland

Wilt u in het kort vertellen wie u bent, hoe oud u bent en waar uw werkzame leven uit bestond?

Ik ben Hans Heybroek, in 1927 geboren in Bussum en daar opgegroeid als jongste in een gezin met vier kinderen. Van jongs af aan had ik belangstelling voor de natuur en dat werd door mijn ouders graag gestimuleerd.

Heel mijn werkzame leven heb ik besteed aan onderzoek naar de iepenziekte, het kruisen van resistente soorten en de vermeerdering daarvan. Dat leidde onder andere tot de cultivars 'Commelin', 'Groeneveld', 'Lobel', 'Plantijn', 'Clusius', 'Dodoens', 'Stavast' en 'Columella'. Binnenkort komen er nog vier nieuwe op de markt.

Wat voor scholing/opleiding op dendrologisch gebied heeft u gehad?

Op het lyceum was ik al lid van de natuurhistorische club 'de Gooische Trekvogels' en van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJV) die in 1928 is opgericht. Daar mocht je tot je 23^e lid van zijn. De NJV hield vele kampen per jaar, overal in het land, en meestal elke week een excursie in de buurt. Na het (gratis!) eindexamen in 1945 ging ik studeren aan de Landbouwhogeschool in Wageningen, studierichting Tropische Bosbouw.

Mijn perspectief was dus houtvester worden in Indië. Toen ik met deze studie begon was er een schrijnend tekort aan houtvesters, maar halverwege de studie wilde de Indonesische regering geen Nederlandse houtvesters meer aannemen. Studievrienden van mij zijn toen in o.a. Canada, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika aan het werk gegaan, maar ik verlegde mijn studie naar brede biologische bijvakken als vegetatiekunde, plantenziektekunde en genetica. Daarmee moest een baan te vinden zijn.

Hans Heybroek, maart 2015
Foto: Ineke van Teylingen

Waar komt de passie voor de dendrologie vandaan?

Bosbouw betekent al bomen, en het kwam dus goed uit dat me een baan aangeboden werd over bomen en plantenziektekunde. Nuchter gezegd koos ik er voor omdat het betaald werd en het enige voorhanden alternatief was een project van vegetatiekartering in het Atlasgebergte in Algerije, waar toen al druk geschoten werd. Zo kwam ik terecht in Baarn op het Phytopathologisch Laboratorium 'Willie Commelin Scholten' van prof. Johanna Westerdijk, de eerste vrouwelijke professor in Nederland. Het laboratorium was beroemd, het is bijna honderd jaar geworden. Mijn opdracht was om uit te zoeken hoe de schimmel *Nectria cinnabarina* de iepen over het algemeen, en de iep 'Christine Buisman' in het bijzonder, zo zwaar kon aantasten. (Verassing: tegenwoordig komt die aantasting nauwelijks meer voor, het waarom daarvan is een studie waard). Daarnaast moest ik het lopende veredelingsproject, gestart in 1927, voortzetten. Na twee jaar was het *Nectria*-onderzoek klaar. Daarna heb ik me helemaal geworpen op de veredeling van iep op resistentie tegen de iepenziekte. Dit werd eerst betaald door TNO, later door de Dienst Landbouwkundig Onderzoek van het Ministerie van Landbouw. Het werd toen ondergebracht bij het Bosbouwproefstation 'de Dorschkamp' in Wageningen, dat kort na de oorlog was opgericht. Dat betekende dat we moesten verhuizen naar Wageningen.

Voor welke planten heeft u een speciale passie en hoe is dat gekomen?

Mijn passie voor iepen ontstond al in mijn studententijd. Bij een bezoek aan de Grebbeberg ontdekte ik aan de voet van de 'berg' veel iepen. Over de weg hing een iepentak, met een prachtig veer- of visgraatmodel. Ik heb er tegen de blauwe lucht een foto van gemaakt, heel apart, prachtig.

Hoe zag uw dendrologische hobby eruit?

In 1954 ben ik lid geworden van de NDV. Ik was dan wel afgestudeerd, maar wist niets van de boomkwekerswereld waarvoor ik geacht werd goede iepen te kweken. Ik genoot van de contacten met deskundige boomkwekers, plantsoenmensen en hobbyisten, met bijzondere mensen als Doorenbos, Piet van der Bom, Fontaine, Van 't Westeinde, Bosgra en vele anderen. Ik heb er veel van geleerd!

Hoe kijkt u hierop terug? Heeft het u gegeven wat u verwachtte of heeft u daarin ook teleurstelling ervaren?

Tot 1969 verliep de veredeling voorspoedig, we hadden drie heel goede en resistente klonen als kandidaten voor uitgifte. Maar toen kwamen er verontrustende berichten uit Engeland, dat daar een nieuwe, veel agressievere vorm van de iepenziekteschimmel optrad, geïmporteerd uit Amerika. Spoedig werd hij ook in Nederland geconstateerd en het bleek meteen dat ook de 'Commelin' er volledig vatbaar voor was. Dat was een grote teleurstelling en erger nog, het riep de vraag op of het nog wel zinnig was om verder te gaan met de iepenveredeling, als een moeizaam opgebouwde resistentie in tien of twintig jaar toch weer door een nieuwe vorm van de schimmel doorbroken zou kunnen worden. Dat hangt af van het type van de resistentie: er zijn kortlevende en duurzame vormen van resistentie. Samen met Engelse, Amerikaanse en Franse onderzoekers werd daarom een onderzoek gestart naar de aard van onze resistentie. Gelukkig bleek die van het duurzame type te zijn en de beste klonen uit onze veredeling konden dan ook uitgegeven worden als 'Plantijn', 'Clusius' en 'Lobel'. Maar verdere verbetering van het sortiment was toch wenselijk.

Over die duurzaamheid van resistenties hebben we in 1980 een internationaal congres georganiseerd in Wageningen.

Een tweede teleurstelling kwam bij mijn pensionering in 1992, toen bleek dat het veredelingsprogramma werd gestopt juist toen het midden in de oogstfase zat. Jaarlijks

kregen we vele hoogresistente klonen, die alleen nog op groei en vorm getoetst moesten worden. Die staan nu deels te verkommeren in onverzorgde proefvelden.

Gelukkig hebben we internationaal altijd intensief samengewerkt en materiaal uitgewisseld met collega's en in een Europees project zelfs proefvelden met onze klonen in veel Europese landen aangeplant. Vooral onze Italiaanse collega's hebben met onze klonen doorveredeld en daarmee mooie nieuwe klonen op de markt gebracht. Ook de Amerikanen hebben met onze klonen gekruist.

Wat was het leukste of meest opmerkelijke dat u hebt meegemaakt?

In 1960 kreeg ik de opdracht om drie maanden lang in de Himalaya iepen en andere bomen en planten te verzamelen. Vanwege het oorlogsgevaar uit China, waaronder de verdrijving van de Tibetaanse bevolking, bleef

ik op Indiaas gebied en trok er buiten de militaire zone vanaf de Pakistaanse grens tot aan de Nepalese grens. In mijn onschuld stak ik een brug over, was op verboden militair gebied en werd meteen naar het politiebureau gebracht met de vraag wat ik kwam doen. 'Ik zoek iepen!' Een onnozel maar waar excuus, dat tenslotte geaccepteerd werd.

In het veld sliep ik vaak in een comfortabel 'forest resthouse', destijds door de Engelsen op een mooie locatie gebouwd voor de houtvester op tournee, maar soms was het lokale 'hotel' niet meer dan een vlakke stenen vloer met een tentzeil erboven en een tentje ernaast waarin (goed) gekookt werd. Een andere keer sliep ik in een goede tent op een vlakke houten vloer. Naar later bleek was dat een grote kist dynamiet, voor de wegebouw.

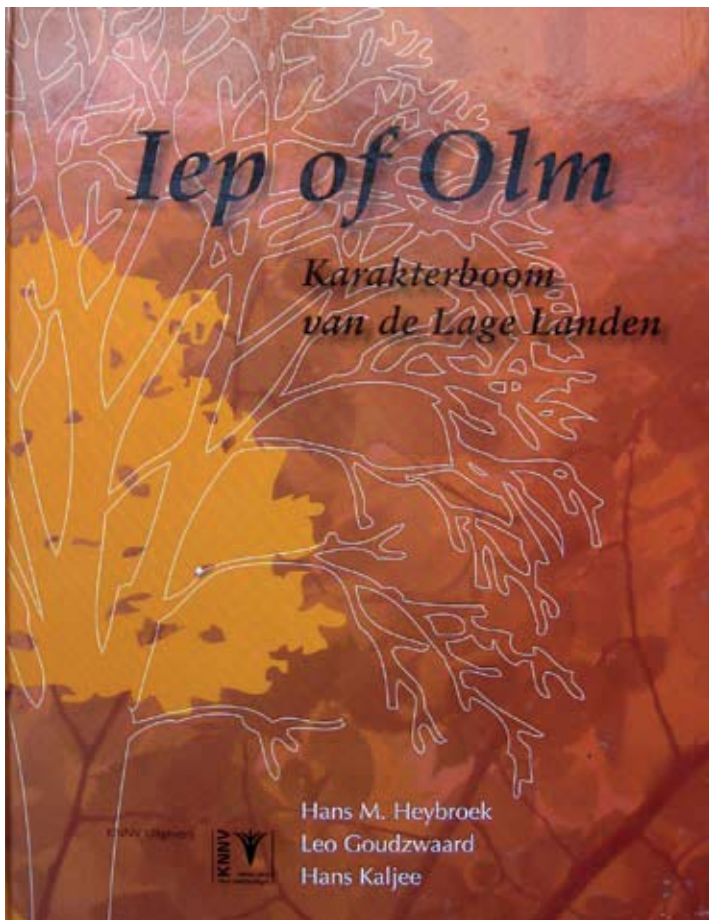
Een belangrijk bijkomend resultaat van deze reis was dat de grote waarde van iepenblad voor veevoer aan het licht kwam. Ook in Europa heeft dat in de prehistorie en in de vroege geschiedenis een grote rol gespeeld, zelfs in de Germaanse scheppingsverhalen. Een verzamelreis in Japan leverde een goed resistente kloon van de Japanse iep op, goed voor uitgifte aan de praktijk en voor aanplant van een bos van Japanse iepen van bekende herkomst in de Flevopolder.

Hebt u nog leuke anekdotes te vertellen?

In het begin van mijn onderzoek waren er vrij veel interviews omdat de iepenziekte sterk in de aandacht was. Voor de desbetreffende journalist toch wel een moeilijk onderwerp. Hij schreef in zijn artikel dat de 'iepsprintkever' de ziekte verspreidde. Hij had door de telefoon niet goed verstaan dat het om een 'spintkever' ging.

In Frankrijk is het de gewoonte dat iedere president een boom plant in de tuin van zijn ambtswoning. Premier Lionel Jospin stond er op een iep te planten, zo resistent mogelijk.

'Iep of Olm' vertelt het verhaal van een markante boom in het licht van 7500 jaar Europese cultuurgeschiedenis'

Dat werd onze kloon 'Vada' of 'Wanou', die wij destijds aan onze Franse collega's gestuurd hadden om er verdere ervaring mee op te doen.

Vindt u het belangrijk om uw kennis, ervaring en enthousiasme met anderen te delen?

Als mensen mijn verhaal willen horen wil ik het heel graag vertellen, maar ik zal het niemand opdringen. Naast veel afzonderlijke publicaties over de iep is in 2009 het boek *Iep of Olm - karakterboom van de Lage Landen* verschenen. Met plezier heb ik met de mede-auteurs Leo Goudzwaard en Hans Kaljee hieraan gewerkt. *Iep of olm* vertelt het verhaal van een markante boom in het licht van 7500 jaar Europese cultuurgeschiedenis. Het boek geeft een historisch overzicht van iepen in stad en landschap, vertelt over oeroude gebruiken en schetst de geschiedenis van een eeuw 'Hollandse' iepenziekte. Het bevat tevens talloze verrassende nieuwe gegevens en mooie foto's. Het is uitverkocht maar is wel te koop als e-book.

Als u het over mocht doen zou u dan weer voor het onderzoekswerk kiezen?

Absoluut, mijn werk was mijn hobby en ik heb er veel voldoening in gevonden.

Heeft u nog bijzonderheden die u wilt vertellen?

Inmiddels staan er zo'n 75.000 iepen in Amsterdam langs de grachten en in de parken. Het snoeihout gaat naar Artis en is bijzonder voedzaam, veel dieren zijn dol op het snoeisel, vooral de olifanten. Tot voor enkele jaren stoorden de stedelingen zich enorm aan de iepen in het voorjaar. Als ze in het zaad staan, stuift dat de huizen en winkels binnen en geeft overlast. Dat imago moest gekanteld worden. De periode waarin de lucht vol is met dwarrelende iepenzaadjes wordt nu 'Lentesneeuw' of 'Springsnow' genoemd, een viering van de lente. Amsterdam is immers de iepenhoofdstad van Europa. Bij onderzoek van het snoeihout bleek er ook een voor onze neus goede geur vrij te komen

en op basis daarvan is er door een creatief team zelfs een iepenparfum op de markt gebracht onder de naam 'Eau d'Amsterdam'. De geur is fantastisch en de verpakking is een juweeltje met afbeeldingen van iepen zowel aan de buitenkant als in het doosje. Iep is veelzijdig! □

Ulmus ×hollandica in het voorjaar

Foto: Ineke Vink

